

სეპიარ-სიტუვაბის საფასით

იმერეთის მეფე

სოლომონ დიდი

გამოცემული „გვალის“ რედაქციის მიერ.

წიგნი პირველი

თფილისი

Тш. М. Д. Ротшица. სტამბა მ. დ. როტინანცისა.

ჭეშინჯის-სიტყვათაჲს საფასით

იმერეთის მეფე

სოლომონ ღილი

29166

გამოცემელი „კვალის“ რედაქციის მიერ.

წიგნი პირველი

თფილისი.

Тип. М. Д. Ротквианца. შ. სტამბა მ. დ. როტიანიანისა

1895.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 12 Юля 1895 года.

სოლომონ პირველი დიდი

იმერეთის მეფე

ზეპირ-გადმოცემული თანამედროვისაგან, რომელიც იყო სიკო კანდელაკის პაპა და ჩაწერილი მისი შვილი-შვილის სიკო კანდელაკის მიერ.

ს მეფე იყო ალექსანდრე მეფის ძე. თუმცა სამეფო ტახტი უფროს ძმას იოსებს ეკუთვნოდა, მაგრამ ვინაიდან ხედავდა, რომ მისი უმცროსი ძმა სოლომონ უფრო სამეფო კაცი იყო, როგორც თვალ-ტანადობით, ეგრეთვე ძლიერებით და სიმარჯვით, ამის გამო იოსებმა მეფობა მას დაუთმო და თვითონ ბერად შედგა.

სოლომონი რომ სამეფო ტახტზე ავიდა სულ თვრამეტი წლისა იყო. ამ დროს ოსმალეთის ჯარები იყო იმერეთში შამოსული და ციხე სიმაგრეებიც იმათ ეჭირათ: პირველი ფაშა მამედ-ალი კიკიანი ქუთაისის ციხეში იდგა დიდძალი ჯარით და მზრდნებელიც იყო დანარჩენი ფაშების. მეორე ფაშა უსეინ იდგა ბაღდადის ციხეში. მესამე ფაშა ახმედი შორაპნის ციხეში. მეოთხე ფაშა ალიბეგი იდგა ხრესილზე. თუმცა ამათ გამგეობაში არ იყო ჩვენი სამეფო, მაგრამ ბეგარას კი ახდევინებდენ იმერეთის მეფეს რამდენიმე ათას ყურყუს. ამ დროს ცხოვრებდენ იმერეთის სამეფოში ორი თავადი: ერთი რაჭა-

ში, რომელსაც უწოდებდნენ დიდ როსტომ ერისთავად და მეორე არგვეთში თვით მეფის დედის ძმალევან აბაშიძე. ამათ შემოიყვანეს თათრები ალექსანდრეს მეფობის დროს, გაუღეს ციხის კარები, დააბინავეს, დაასუსტეს ალექსანდრე მეფის ძლიერება და თვითონ მათი შემწეობით გავლენა მოიხვეჭეს. ახლაც სოლომონის გამეფების შემდეგ დაუახლოვდნენ კიკიან ფაშას ძვირფასი საჩუქრების მირთმევით და ურჩევდნენ, რომ ბაგრატიონის გვარი სრულიად მოესპო და შათთვის მიეცა მეფობა, ასე რომ ორ სამეფოდ გაეყო იმერეთი: ნახევარი ერთისათვის მიეცა და ნახევარი მეორესთვის. სამაგიეროდ პირდებოდნენ იმერეთში მახმადიანობის შემოღებას. უნდა აეშენებიათ მეჩითები ქუთაის, ბაღდათს, შორაპანს, ხრესილზე, საჩინოს, ორპირს, კულაშს, ხონს, რაჭას ნიკოლოზ-წმინდის ტაძრის გვერდით, ონში და ამბრალებურში. კიკიანი ფაშა მოხარული იყო, მაგრამ თავის თავად ცოტა ჯარით შეებმას ვერ ბედავდა, რადგანაც, როგორც თვით მეფე სოლომონს, ისე მის ძმას არჩილს დიდი ვაჟკაცობის სახელი ჰქონდათ დავარდნილი. მეფე სოლომონს თვალს უჭრიდა და ხალხი დარწმუნებული იყო, რომ ოთხი თვალი აქესო. მართლაც, პირდაპირ მისი შეხედვა და თვალის გამართვა, როგორც ზაფხულში მოწმენდილ ჰაერში მზის თვალის გამართვა, შეუძლებელი იყო. მის ძმა არჩილზე კი ამას ამბობდნენ: მისმა მადლმა, წმინდა გიორგი სასწაულს გარდა სი-

მარჯვით ვერ აჯობებსო. ეს არჩილი იყო ძლიერ ახოვანი, ხმელი, მაგრამ ძვლები ჰქონდა სხვილი და მოგრძო. ამისი ხმლის ხმარება სამაგალითო და სა- არაკო იყო, ცოლად ყავდა ქართლ-კახეთის მეფის ირაკლის ქალი. აი, მიზეზი, თუ რატომ ვერ ბედავდა კიკიანი ფაშა ციხეებიდან გამოსვლას და მეფესთან ბრძოლას თავის თავად სანამ ხვანთქარს არ აცნობა ყველაფერი და არ თხოვა ჯარების დასქელება. ხვანთქარმა აუთქვა და ამსა შემდეგ კიდევ უფრო გათამამდენ, როგორც ფაშები, ისე მათი ჯარის კაცებიც და აღარაფრად აგდებდენ მეფეს. ერთ აღდგომა დილას თათრის ჯარის კაცი შევიდა მეფის სამხარეულოში, მეფესთვის მომზადებულ სასაუზნო ცხვარს ააგლიჯა ბეჭი, იქვე შეჭამა და წავიდა უშიშრად. სასახლის გამგემ სხვა ცხვრის კეთება დააწყებინა და აცნობა სახლხუცესს პაპუნა წერეთელს ეს გარემოება. წერეთელი შეწუხდა, მაგრამ რას იქმონდა. მოხსენება ვერ გაუბედა მეფეს. მხოლოდ ქათალიკოსი და დიდებული კარის კაცები მეფესთან მისალოცავად მიმავალნი შეაჩერა, რომ დრო გაგრძელებულიყო და მანამდის მოესწროთ სხვა ცხვრის გაკეთება. მეფეს რომ საუზმე დაუგვიანდა ვეზირს თამაზა მესხს უბრძანა: სად არიან ჩემი დარბაისლები, რომ ველარა ვხედავ, ან ქათალიკოსი რატომ არ მობრძანდა, რომ სუფრა მიკურთხოს და ან პაპუნა წერეთელი საუზმეს რათ მიგვიანებს, რომ გავიხსნილოთო. თამაზამ გამოტეხით მოახსენა ყველაფერი.

მეფე ისარ ნაკრავივით წამოვარდა ზეზე და დაიძახა: ამისთანა სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობიაო. ნულარც გამთენებია აღდგომა, თუ ისინი იმერეთიდან არ გაერეკო. მოითხოვა ცხენი, შეჯდა და ვარციხისაკენ გაეშურა, მე აქ ქუთაისში დასადგომი პირი აღარ მაქვსო. დიდებულები ზოგი თან წაყვენ და ზოგი გზაში დაეწიენ. მისვლის უმაღლვე სარდლები დაიბარა: ციხის თავი ქაიხოსრო აგიაშვილი, ბერი წულუკიძე და გიორგი აბაშიძე. მეოთხე სარდალი კი პაპუნა წერეთელი თანვე ახლდა. ამ პაპუნას სამი ხელისუფლობა ეჭირა, ესე იგი იყო სახლხუცესი, უფროსი ვეზირი და იმავე დროს ცხენოსნის სარდალი.

სარდლები აღდგომის მეორე დღესვე გამოცხადდნენ. მეფემ უბრძანა ციხისთავს სარდალ აგიაშვილს ბაღდათის ციხეზე მიდგომა. თავას ძმას არჩილს და გიორგი აბაშიძეს შორაპნის ციხეზე ბრძოლა. ბერ წულუკიძეს და პაპუნა წერეთელს ხრესილზე ომი და თვითონაც იქ ყოფნა აირჩია, რადგანაც თათრის ჯარი იქ მომეტებული იყო და გაშლილი ალაგიც იყო. ქუთაისის ციხის აღება კი უბრძანა ფიცის კაცს და გაუგზავნა შემდეგი ბრძანება: „თავადს ბერ ლორთქიფანიძეს მეფე სოლომონ სიყვარულით მოგიკითხავ. ამასთანავე გიბრძანებ, რომ მიღებასთანავე ამა ბრძანებით წერილისა შეკრიბო ფიცის კაცნი თავადნი და აზნაურები, თავისი ყმებით და ისინიც, რომელნიც ჩემი სახასო ყმები არიან და ანუ ეკლესიისა. ვისაც იარაღის ხმარება შეეძლოს თავად-აზ-

ნაურობისაგან სუყველა და გლეხებისაგან მხოლოდ თვითო გამოიწვიე. შემოჰკარი ქუთაისის ციხე, და ამწყვდიეთ შიგ ოსმალეთის ჯარი, არავინ გამოუშვათ; ვინც გამოვიდეს და ქრისტიანობის მიღება განაცხადოს, ის დაკრძალეთ და შემდეგ ჩემთან მოიყვანეთ. მეფე იმერთა სოლომონ⁴. ამ გვარივე ბრძანება გაუგზავნა მიქელაძეს.

„თავად ზურაბ მიქელაძეს სიყვარულით მოგიკითხავ და გიბრძანებ ახლავე შეკრიბე ჯარი, გამოაწყვე ყველა თავად-აზნაურნი და გლეხნი, საჩინოს სოფლიდან მთელი მთის მცხოვრებნი, ვიდრე გურიის საზღვრამდე; ვაკიდან: ორპირი, კულაში, ჯაგანი, გეზათი, მაედანი, ჯიხაიში ორივე სოფლები, გუბი და ეწერი კომლზე თვითო გლეხი გაიყვანე. თავდაზნაურს, რომელსაც იარაღის ხმარება შეეძლოს რამდენიც იყოს ოჯახში ნუ დატოვებ და შეკარი ფოთის გზა. სადაც გურიისა და ფოთის გზა შეერთდება იქ, ესე იგი ეკალ-მუხურში დაბინავდით. ოსმალს ჯარი არც აქეთ მომავალი და არც იქეთ მიმავალი არ გაუშვათ, სრულებით გასწყვიტეთ. მეფე იმერთისა სოლომონ⁴. ამ ბრძანების მიღებასათანავე ზურაბ მიქელაძე მივიდა ორპირის ქალაქს და გაგზავნა კაცები ჯარების გამოსაწვევად. ამ დროს მოვიდნენ ახალგაზდა მიქელაძეები, რომელნიც ჭალადიდს მაყრებად ყოფილიყვენ ქორწილში და გზაში შეყროდნენ თათრებს, იმერეთიდან ტყვეები რომ მიყავდათ სათათრეთში, მაგრამ წინააღმდეგობა ვერ გაე-

წიათ მეფის ხათრით. ახლა კი, როდესაც გაიგეს მეფის ბრძანება, გამოუდგენ, მოეწიენ ფოთთან, თათრები გასწყვიტეს და ტყვეები გამოიხსნეს. ეს გარემოება, როსტომ ერისთავმა და ლევან აბაშიძემ სიჩქარით აცნობეს კიკიან ფაშას. მან ცნობასათანავე გზის შეკვრამდის გაგზავნა ფოთში კაცი და დაიბარა ჯარები, მაგრამ ამ ჯარებს დახვდენ ეკალ-მუხურში მიქელაძეები, შეაქნა ღიან ფიცხელი ომი და სულ ცხერის ფარასავით გადაყარეს თათრები რიონის წყალში. ფიცის კაცებმა ქუთაისის ციხე შამოკრეს. მეფის სურვილი იყო, რომ თათრებთან ომი ყოველადგილს ერთსა და იმავე დღეს, რაც შეიძლება, სიჩქარით დაწყებულიყო, მაგრამ პაპუნა წერეთელმა მოუშალა და ურჩია, როსტომ ერისთავთან წასვლა და იმასთან მოლაპარაკება. ამ რჩევაზე დათანხმდა მეფე და მოულოდნელად მიბრძანდა ბარაკონს ერისთვისას. როსტომი იმ დროს საღალატოთ ემზადებოდა, უნდოდა, რომ ლევან აბაშიძესთან ერთად თათრებს მიხმარებოდა და რასაკვირველია მეფის მიბრძანება სასიამოვნოდ არ დაურჩა. იმ ღამეს სასტუმროში მიიღო, თვითონ არ ნახა მეფე, ბოდიში მოითხოვა, ავით ვარო. ვახშამი ღიან საკადრისი მოუმზადა. სხვათა შორის ირემიც დაუკლა და ჭამის გათავებამდის, როგორც მეფის სადღეგრძელოზე, აგრეთვე დრო-გამოშვებით ზარბაზანს ისროდენ ციხიდან. ორივე კარებზე ოსმალურის წესით ორმოც-ორმოცი კაცი ხელ ჯოხიანები იდგენ უიარაღოთ და ჭა-

მის გათავების შემდეგ შეიარაღებულნი გათყენებამდის. დილას, მეფის პირის დაბანის შემდეგ, გავრდაროსტომ მეფის სანახავად განძრახ ზოურიდლად დათავებდათ: ახალუხზე ტოლომო წამოსხმული, წითელი ჯამფასის ნიფხვით და ქოშებით. მეფემ ეს არაფრად შეიმჩნია „როგორც გიჭირდეს ისე გიღირდესო“, თქვა თავის გუნებაში და ჩვეულებრივ მოკითხვის შემდეგ საქმეზე დაუწყო ლაპარაკი და თხოვა, რომ თავისი რაჭველებით ხრესილზე მოსულიყო და მოხმარებოდა. ერისთავი დიდი მორჩილებით დაეთანხმა, აღუთქვა ოთხი ათასი კაცის გამოწვევა. გაგზავნა ყოველი მხრით მისი შეილები ჯარის გამოსაწვევად: რაჭაში და ოსეთში კუდაროს და თხოვა მეფესაც მასთან დარჩენა, სანამდის ჯარი სულ არ შეგროვდებოდა.

გამოწვეული ჯარები წვრილ-წვრილად იკრიბებოდნენ ბარაკონში ერისთვის დიდ ეზოში. მეფე დიდს შექცევაში ყავს, დილაობით ყოველ დღე ყაბახზე სროლა არის, საღამოობით ჯირითი და სადილ-ვახშამზე ზარბაზნის სროლა. მეფე გაკვირვებულია ამ კაცის ცხოვრებაზე და პაპუნას უბრძანებს: მადლობა ღმერთს, გურიელსა და დადიანს გარდა კიდევ მყოფია დიდებული ქვეშევრდომებიო. ამ ყოფაში იყვენ რამდენიმე დღე, რომ მესამე დღეს ორმა კაცმა ცხენი მოაჭენა ხიდისკარიდან, მივიდნენ პირდაპირ ერისთავთან და აცნობეს: ნაქერალას მთაზე თათრის ჯარი ამოვიდა და შაორის მდინარეზე დაბინავდაო.

როგორც გავიგეთ ხრესილზე მდგომის ჯარის ოცდაათი ათასისაგან ნახევარი აქეთ წამოსულაო. ეს ლაპარაკი მაღალი ხმით იყო. მეფემ მოკრა ყური და უბრძანა ერისთავს, რა ამბავი არისო. ერისთავმა მოახსენა: რაჭაში მტერი შამოგესევიანო და აოხრებას მიპირებსო, მაგრამ მაღლობა უფალს, რომ მეც მომზადებული ვარ, იმას რაჭაში არ შამოუშვებ, ნაქერალაზე გადმოვეყრი და მერე თქვენ მოგეშველებოთო. ახლა კი წაბრძანდით, დროს ნულარ კარგავთო. მეფემ მაღლი უბრძანა და დაიმედებული გამობრუნდა. თათრების ჯარების შესვლა რაჭაში თურმე გამოგონებული იყო ერისთავისაგან. მეფე მოატყუა და დროც დააკარგვია, რომ მანამდი ხრესილზე თათრებისათვის მეფის განზრახვა ეცნობებია. რაჭიდან გამობრუნებულ მეფეს სიმონეთში სარდალი ბერი წულუკიძე დაუხვდა დიდი ჯარით. მეფემ ჯარი დალოცა და გასამხნევებელი სიტყვები უბრძანა: ჩემო იმერლებო! მტრები ჩვენზე ბევრათ მეტია, მაგრამ ნუ შეშინდებით. დღეს მარტო ჩვენ არა ვართ მეომარნი, არამედ ჩვენთანა არს ძალი იესო მაცხოვრისა. დღეს ეჭირვება ქრისტიანობას გამოხსნა. შესწირეთ თავი თქვენი ქრისტეს სარწმუნოებას, გამხნევდით შეილებო! გამხნევდით. მეც თქვენთან ვიქნები, არც ჭირში და არც ლხინში არ მიგატოვებთ და ღმერთი იქნება ჩვენი შემწე. ეს რომ თქვა ჯარის დაწყობაც ბრძანა. გამოვიდა კერძოთი ცხენის ჯარის სარდალი პაპუნა წერეთელი და დაწყო ცხენ-

ნოსნის ჯარი. გამოვიდა ბერი წულუკიძე სარდალი, ქვეითის ჯარისა და დააწყო ქვეითი ჯარი. შედგასულ ქვეითის და ცხენოსნის ჯარი თერთმეტი ათასი. მეფემ გამოთხოვა პაპუნას ნახევარი ცხენოსნის ჯარიდან. უბრძანა: თუმცა შენ ხარ ყოველ ომში მემარჯვენე, მაგრამ ხვალ მე უნდა ვიქნეო. იმ ღამეს მტერზე ახლოს მივიდენ. მეფეს არ უძინია, მთელი ღამე დაჩოქვილი ლოცულობდა. ბრძოლის წინად ბრძანა ლეინის მიტანა, აივსო აზარფეშა და თქვა: დიდება ღმერთსა! ღმერთო გაუმარჯვე ჩემს ჯარს, საქრისტიანოს გამოხსნისათვის მსხვერპლად გამზადებულს. დაცალა და გადასცა პაპუნა წერეთელს. წერეთელმა თაყვანისცემით ჩამოართვა სასასმო. აივსო და დაილოცა: ღმერთო უსმინე და გაუმარჯვე ბატონ მეფე სოლომონსო. წერეთელმა ბერ წულუკიძეს გადაუღია და იმანაც ჯარი შეავედრა წმინდა გიორგის. მოემზადენ საომრად, პირველ მამლის ყივილზედ მიადგა ბერი წულუკიძე საიდანაც მარჯვე ადგილი იყო. დაკრეს საომარი ბუკი და ნაფირი. მეფემ მარჯვნივ შეუტია და პაპუნამ მარცხნივ. შეიქნა დიდი ფიცხელი ომი. გათენებამდე ძლევა არც ერთ მხარეს არ რჩება, რომ გათენდა დაინახეს, რომ მეფე შევარდნილა შიგ შუა გულ ჯარში და ხმალ ამოღებული ეძებს, უყივის და იწვევს დავლურში ალი ფაშას. ამასობაში ბერმა წულუკიძემ და პაპუნა წერეთელმა შემოამტერიეს საფრები. თათრის ჯა-

რი გაქცევას აპირებს, მაგრამ ლევან აბაშიძე თავის ჯარით ამხნევეს მათ.

მეფემ დაინახა ფაშა, შექყიელა თათრულად: აი-ყარე იარალი და ან მარჯვედ დამხედლიო! ფაშა მეფის დანახვაზე ისე შეშინდა რომ, როგორც იყო ნახვერამდის ხმალი ძლიეს ამოიღო. ომის დროს საოცარი რამ სანახავი იყო ბატონი მეფე. მიიგდო ცხენი და როგორც ქათამს ისე გააკდებინა თავი ფაშას. ალი ფაშას სიკვდილის შემდეგ სარდლობა აბაშიძეს დარჩა და გაგრძელდა ისევ ომი. რომ არავის უბრძანებია, ისე ერთი ვილაც ჯარის კაცი გავიდა დიდ ხეზე და მორთო ძახილი: გაიქცა თათრის ჯარი და ლევან აბაშიძეო. ამ ტყუილმა ძახილმა ჩვენი ჯარი გამოათხიზლა. ეს ხმა ლევან აბაშიძესაც მოესმა, მიიგდო ცხენი ხეზე, შენიშნა, რომ მყვირალი კაცი ხეზე იყო გასული, შემოუარა ხეს და დაეძებდა საიდან მოეხერხებია სროლა. ამ დროს ერთი ჯარის კაცი თურმე ჩირგვში იყო მიმალული, მიაღვა თოფი აბაშიძეს და გადმოაგდო ცხენიდან. გადმოიხედა ხეზე გასულმა კაცმა, დაინახა, რომ აბაშიძის რახტით შემკული ცხენი უპატრონოდ გარბის და პატრონი კი ძირს აგდია მკვდარი. მოუმატა ყვირილს: მოკლეს აბაშიძე და ფაშა ალი ბეგეო. ამ ორის სარდლის სიკვდილმა თათრის ჯარები სრულიად მოშალა. სამხრობამდის კიდევ გაგრძელდა ომი, მაგრამ მხოლოდ სწყვეტდენ და იჭერდენ თათრის ჯარს, რომელსაც ხელის გამოღების დონე აღარ ქონდა, თვა-

რა ნამდვილი ბრძოლა კი დიდხნიდან გათავებულ
ლი იყო. მეფეს თუმცა წინათვე მოახსენეს აბაშიძის
სიკვდილი, მაგრამ ომის დასრულებამდე არ უნახავს.
შემდეგ კი მივიდა, გადააფარებინა ნაბადი და იტირა
ისე, როგორც ეკადრებოდა ნათესავს. არც ერთი
საყვედური არ უთქვამს. შეაკვჩევინა კუბო და დო-
დი პატივით გაგზავნა თავის სახლში. მოითხოვა
აბაშიძის მკვლელი, მაგრამ ვერაფერს გამოჩნდა შიშის
გამო, სანამ დაჯილდოება არ ბრძანა. მაშინ კი მო-
იყვანეს მესხეთელი გლეხი გეგელა თევდორაძე: რო-
გორ გაბედვით შენ ბიძიჩემის მოკვლაო, უბრძანა მე-
ფემ. მე ბიძა თქვენი კი არა ქვეყნის მტერი და ორ-
გული მოვკალიო, მოახსენა თევდორაძემ. მეფეს გაე-
ცინა, აზნაურობა უბოძა, სახელი გვარად შეუცვალა
თევდორაძეობა გეგელაშვილად, რომ მისი ნაშვილები
გიგელაშვილად იწოდებოდნენ. მასთანავე აჩუქა ათი
კომლი გლეხი და სახნავ-სათესი ადგილები გეგუ-
თში. გამარჯვებულმა და გახარებულმა მეფემ ამ
ღამეს ცუცხვათში მოისვენა და მეორე დღეს ქუ-
თაისს მიბრძანდა.

იყო ერთი დიდი მილოცვა და სიხარ-
ული. ამ დროსვე მოვიდა მახარობელი შო-
რაპნის ციხის აღებისა, ქაიხოსრო ჭაჭიაშვილი და
ბაღდათის ციხისა, კოსტანტინე კოპაძე. ჭაჭიაშვილს
უბოძა არგვეთში ჩვიდმეტი მოსახლე გლეხი და კო-
პაძეს წაბლარასხევას მთა ნახევარი. ამ დღესვე გა-
მოეცხადა მეფეს ბერი ლორთქიფანიძე, მიულოცა

გამარჯვება და მოახსენა: ეს ოც-და-ხუთი დღე გა-
დის ციხე შამოკრული მაქვს და გალავანს გარეთ ვე-
რაღინ გამოსულა გარდა ექვსის კაცისა, რომელიც
ასის თავმა მომგვარაო. იმათი წინაპარნი ოდესმე
ქრისტიანები ყოფილან და სურთ, რომ ისევ მამა-
პაპის რჯულს დაუბრუნდნო. მეფემ ბრძანა მათი მო-
ყვანა. ლორთქიფანიძე მიუძღვა. ტყვეებმა პირვე-
ლათ თავის წესისამებრ ხელი პირზე მიიდვეს, შემ-
დეგ მიწას პირი დაყვეს, შუბლზე ხელები მიიდვეს
და მოახსენეს მეფეს: ქრისტიანობის მიღება გვინ-
დაო. მეფემ ყოველიფერი გამოკითხა მათ. გამოდგა,
რომ ერთი მათგანი გვარათ კვინიხიძე აჭარიდან იყო.
მეორე გვარათ ქვარიანი შავშეთის ქვეყნიდან. მე-
სამე გვარათ ჭოლოშვილი ასპინძიდან. მეოთხე გვა-
რათ კიკიანი ჭანეთიდან. მეხუთე ინაკავაძე ჩაქვიდან
და მეექვსე კეჭერაძე ქობულეთიდან. ეს კაცები თავის
რჯულისაებრ სწავლით განათლებული იყვნენ.
მეფემ უბძანა მათ: ეგებ გულით არაგსურთ ქრის-
ტიანობა და შიში გაიძულვებდესთო? მე ძალას არ
გატანთ, გამითავისუფლებიხართ წადით სადაც გინდა-
თო. ამ სიტყვაზე დაიჩოქეს თათრებმა და რჯული
ქრისტიანობისა ითხოვეს. მეფემ პაპუნა წერეთელი
მისცა მათ ნათლიათ. ჩაიყვანეს თვით მეფის სახლის
ოქროს ჩალდახთან და მონათლეს. მეფემ უბოძა მათ
აზნაურობა და მამულებიც დაანათლიავეს, ერთმა
მათგანმა ანანია ჭოლოშვილმა, მიიღო ქართული სწავ-

ლა და შეენიერი მწერალიც იყო. ბევრი გრამოტე-
ბი და განჩინებები არიან მისი ნაწერი იმერეთში.

როგორც ზემოთა ვთქვით ქუთაისის ციხე ფი-
ცის კაცებისაგან იყო შემოკრული. ფოთიდან თათ-
რები საზრდოს ველარ აწვდენდენ, რადგანაც ზურაბ
მიქელაძე შიგ კრიჭაში უდგათ. დრო იყო, რომ
შიმშილით დაღონებულ თათრებზე იერიში მიეტა-
ნათ მით უფრო, რომ სამი-ათასი კიბე გარედან ცი-
ხეზე მისადგმელი ფიცის კაცებს მზათ ქონდათ და
მეორე დღეს კიდევ მიადგენ. ბერმა ლორთქიფანი-
ძემ უბძანა ნაფირის დამკვრელს: სანამდი მე გალა-
ვანზე არ შევდგე და ნიშანი არ მოგცე, ნაფირი არ
დაუკრაო. ჯარსაც ეს ქონდა მისგან ნაბრძანები, რომ
პირველ ნაფირის ხმაზე ყველა ერთათ ვადამხტარი-
ყო გალავანში. მიიდგეს ღამით გალავანზე კიბეები,
შეჩერდენ მალლა, დაკრეს ნაფირი და ყოველის მხრი-
დან ერთ დროს გადაცვიდენ ციხის გალავანში. შე-
იქნა დიდი ბრძოლა და მზის ამოსვლამდის იბრძოლეს.
მოკლეს კიკიანი ფაშა და ჯარიც სრულებით ამოწყე-
ტეს. ციხეში გამომწყვდეულმა მტრებმა შიმშილის
გამო მაინცა და მაინც დიდი წინააღმდეგობა ვერ გა-
უწიეს. ამ შემთხვევაში იყო ერთი არგვეთის აზნა-
ური გვარათ ჩიკვაიძე, თავის სიმამრს ავალიანს ახლდა.
შენვდა ხატაველი კატა, რომელსაც ქართულათ ბარ-
გის კატას ვეძახით, გასულიყო ხეზე და ტოტებზე
დახტოდა. ჩიკვაიძემ დაანება თავი ომსაც და საშო-
ვარსაც, მორთო ჭყივილი და იხვეწებოდა, ეს კატა.

დამაჭერიეთო, მაგრამ რა დროსი იყო და ვინ აყევ-
ბოდა, რომ მოხმარებოდა. გამარჯვებულმა ჯარმა
ერთათ შეკრიბა ყოველივე საშოვარი და საომარი
იარაღი მოართვა მეფეს. მაგრამ მეფემ ყოველივე იმა-
თვე უბოძა გარდა ზარბაზნებისა. ეს უკანასკნელი
იყო ქუთაისის ციხე, რომელიც ეჭრათ, თათრებს
ხელში და რაღაი ეს აიღეს, კიდევ გაიწმინდა იმე-
რეთი სრულიად თათრებისაგან. დამშვიდდა ქვეყანა
და ძლიერ-მოსილი მეფე მიეცა სიხარულსა და გან-
ცხრომას. ყოველი მხრით მოდიოდნენ დიდებულნი
და მორჩილებით თაყვანის მცემელნი, ულოცავდნენ
გამარჯვებას.

ქუთაისის ციხე საკუთრათ ფიცის კაცებმა აი-
ღეს, ისე რომ სხვა აღარავინ გაურევიათ; ფიცის კა-
ცები იყვნენ შემდეგი გვარისანი: თავადი ლორთ-
ქიფანიძეები; აზნაურნი: მესხი, ავალიანი, იოსელიანი
ლოლაბერიძე, მიქაბერიძე, ყიფიანი, ქორქაშვილი, ია-
შვილი, უკრეხელიძე. გრიგოლაშვილი და ჭაბუკიანი
ესენი ცხოვრებდნენ სოფლათ ახალბედისეულში, დე-
დალოურში, ცხუკურში, გვაშტიბში, ჩუნეშში, წყა-
ლტუბოში, გვიშტიბში, ქვილიშორში ვუმათში, ჯი-
მამტოროში, ოფიხხეთში, ნამახვანში და რიონში.
ამ სოფლებს საზღვრავდა აღმოსავლეთით სოფ-
ლები სიმონეთი, ქვაშავა, ნავენახევი, ძვერული ანუ
იგივე ძვერი, ჩხარი და ნაქერალას მთა, აქელამ გაგ-
რძელდებოდა დასავლეთით ვიღრე დადიანის საზღ-
ვრამდის და ხონამდის. სამხრეთით ვაკე იმერეთი—ქუ-

თავისი და ჭიშურა. ჩრდილოეთით: კვალადვე დადიანის საზღვარი, ბომბუას ხიდი, გორდი და ლეჩხუმი. ვიდრე რაჭის საზღვრამდის. ამ საზღვრებს შიგნით ზემო თქმული სოფლები ისეთი მიუღდგომელი ადგილები იყო, რომ ვაკე იმერეთიდან და ქუთაისიდან ურმის შესვლა არ შეიძლებოდა, სრულებით მთაგორა და კლდოვანი ადგილები იყო. ვაკეს სივრცით ერთ ქცევა ადგილსაც იშვიათათ შეხვდებოდათ გარდა ერთის ადგილისა, რომელსაც ქვია გურეშევი. ამ გურეშევის ზემო კერძოთი უძახდენ ერთ-პატარა ნაკვეთ ადგილს ლეკერწას, სადაც იდგა ერთი შესანიშნავი დიდი მუხის ხე. ფიცის კაცნი, ვიდრე თუთხმეტის წლის, თავისი ყმებით სამღვდელოებით და ხატებით მათის ეკლესიისა, ამ მუხის ხესთან შეიკრიბებოდენ ყოველ წლოებით თუთხმეტ მაისს და იფიცებოდენ ესრეთ; მეფის ერთგული ვიყოთ და თანაც ჩვენი ოჯახების მტრის მტერი და მოყვრის მოყვარეო. გვარებს კი თვითეულათ აღიარებდენ. როდესაც ერთი მათგანი ფიცს ასრულებდა, მისი ყმები უკან იდგენ და ფიცის შესრულების შემდეგ მიდიოდენ, ხატებზე ხელს ადებდენ და იტყოდენ: ჩვენი ბატონი მართალს ფიცავს ამისმა მადლმარ და რომ ფიცი გათავდებოდა, გამოვიდოდენ იქვე გურეშევის დიდს შევნიერს მინდორზე. იქ, ქონდათ მომზადებული ნემოს კარები, ბარგი, ხაბაზები, მზარეულები და ყოველივე ჭამის სამკაული, ვისაც როგორ თავი მოსწონდა. ლოგინებათ ქონ-

დათ ნეშო და ზედ გაგებული ხალიჩები და ქვეშა-
გები საზაფხულო, თუმცა. როგორც ბინა ცალ-ცალკე ეგ-
ვე სადილ-ვახშამიც კერძოთ კეთდებოდა, მაგრამ
ჭამათ კი ყველანი ერთათ დაჯდებოდნენ. პირველათ
უმთაფრესი სასასმოთი უნდა დაეღიათ 'ღვინო და
ეთქვათ: „დიდება ღმერთსა ღმერთო. გაუმარჯვე
ჩვენ მეფეს და მის ერთგულს ერთობით ფიცის კაცს,
შენდობა ბატონო“. იყო სიმღერა ცეკვა, თამაში და
გაუწყვეტლი თოფის სროლა. ეს ღვინო გასწევდა,
უკეთუ დარი იქნებოდა ორ კვირეს. იყო ყოველ
დილაობმთ ყაბახზე სროლა, სალამოს ჯირითი პირ-
ველი ყაბახის გაგზავნის მოვალე იყო მეფე. აგზავ-
ნიდა პტყლათ გაჭედულ ვერცხლს. ამის ჩამოგდების
შემდეგ დასვამდნენ ყაბახათ ქაშანურს, მაგრამ ყოვე-
ლი ოჯახიდან იყო მოტანილი ნაცვლათ ყაბახისა
ვერცხლის იარაღი; ე ი. აზარფეშა, თასი და დიდ-
როვანი ვერცხლის სტაქნები და ვის სახელობდაც
ყაბახი დაისმოდა მისი მიტანილი ვერცხლეულობაც
იქვე ხის ძირში იდგა. ვინც ყაბახის ქაშანურს გა-
ტეხდა, ვერცხლიც მისი იყო. ფიცის კაცს დიდი გა-
ვლენა ქონდა მეფეებთან, ასე რომ უკეთუ ვისმეს
მეფე გაუწყრებოდა, შერისხული მიმართავდა ფიცის
კაცს და თუ შეასწრებდა ფიცის კაცის საზღვარში
მდევარი ველარ შეყვებოდა. რა კი ფიცის კაცს მი-
ენდობოდა, მეფე ძალით ველარ გამოიყვანდა. შეიკ-
რიბ ბოდნენ ერთობით ფიცის კაცნი, ესენი ცოტანი
არ იყვნენ ათასი მეომარი სახელოვანი გამოვიდოდა,

მარტო თავად-აზნაური და მათი ყმები, კი რასაკვირ-
ველია ზედ მეტი იყო. ფიცის კაცი თავის ყმე-
ბით შეკრებილნი ერთ ადგილას ქუთაისის მახლო-
ბლათ დაბინადებოდნენ, მიუგზავნიდნენ მეფეს მოცი-
ქულს და მოახსენებდნენ, რომ ეპატიებიათ მათთვის
ის დამნაშავე კაცი. არ იშუამდგომლებდნენ მხოლოდ
მეფისა და ქვეყნის მოღალატეზე. სხვებს კი როცა
შენანებულს ნახავდნენ, თავის კალთას აფარებდნენ და
მეფეც იძულებული ხდებოდა მიეტყუებია. ფიცის კაცებს
მეტადრე ომის დროს დიდი ერთობა ქონდათ, ომში ერ-
თათ შედიოდნენ, — ერთი მეორეს ვერ და ტოვებდა, გაწყ-
დებოდნენ ერთათ ზე გამოვიდოდნენ კიდე ერთათ. როგორც
დაჭრილს არ დატოვებდნენ, ეგვრეთვე არც მკვდარს. და
თუ ვისმე შენიშნავდნენ, რომ ხელ-გამოუღებელი და
ან შეშინებული მოკვდა, იმას აღარ მარხავდნენ და არც
შინ წამოიღებდნენ, მინდვრათ დასტოვებდნენ მხეცების
შესაჭმელათ. უკეთუ ამისთანა კაცი ცოცხალი დარ-
ჩებოდა ომის დროს, იმაზე იტყოდნენ; ფიცის კაცს
უღალატაო და აღარც შეიძლებოდა დაეყენებიათ მათ
საზღვარში, აყრიდნენ და გადაასახლებდნენ, მაგრამ მის
ადგილ-მამულს კი ფიცის კაცებივე შეიყიდიდნენ ღი-
რებულ ფასათ.

პირშავი ერისთავი დიდხანს არ მოკარებია მე-
ფეს, სანამ არ დარწმუნდა, რომ მეფე სახუ-
პროთ აღარ გაძლიერდა და მორჭმით ზის
ტახტზეო. მაშინ კი წამოვიდა შეილებიანათ მეფის
მისალოცავათ, წყვილი ირემი და საქებარი სახო-

რცეები წინ დღით მოართვა. მეორე დღეს მოვიდა, ბინა უჩვენეს, გადახტენ, ტანისამოსი გამოიცვალეს და იახლენ მეფეს. ორი დიდებული მეფის კარის კაცი წინ მიუძღოდა. მეფე აუდგა. ერისთავებმა კვანტ გადადებით თაყვანი სცეს და გაჩერდნენ. „ყოვლათ ძლიერო მეფეო იმერეთისა, დიდო სოლომონ“ — ჰკადრა როსტომმა — „მოგილოცავ გამარჯვებას, რათა ძლიევა შემოსილმა მარჯვენემა თქვენმა დათრგუნა წინააღმდეგნი მტერნი თქვენნი ქვეშე ფერხთა თქვენთა. თქვენ დააგვირგვინეთ სამეფო თქვენი ესე, ვითარცა წინაპარმან თქვენმან ლეონ ბაგრატიონმა, რომელსაცა დაადგა თვით ანგელოსმა თავსა ზედა ზეგარდამო ხელთუქმნელი გვირგვინი, ვითარცა უბრძანა მაცხოვარმა მოციქულსა პეტრეს: შენ ხარ კლდე და ამა კლდესა ზედა აღვაშენო ეკლესია ჩემიო. ეკრეთვე შენ ხარ კლდე გმირობისა და სიმტკიცე ქრისტიანობისა. თქვენ შეიმოსეთ ძალი ძლიერი, გაანათლეთ იმერეთი და ამიერითგან მაჰმადიანის მძორებითა აღარა შეიბილწების ნათელღებული სამშობლო ჩვენი. ეთხოვე, ზეგარდმო განგებას ესრეთ განაგრძოს დღენი თქვენი მრავალს წელს და შემდეგ თქვენის მეფობისა მემკვიდრეთა თქვენთა ასეთივე ძალა და დიდება შეიმოსონ ვითარცა თქვენ“. მეფე თვალეზში შეჩერებოდა და ბოლოს ბრძანა ცივათ: როსტომ ერისთავო, ღმერთსა ეთხოვე ის შემასრულებიოს შენთვის და ჩემი სამეფოსთვის, რაცა მსურდეს და გულში მედვასო. და-

რბაისლებმა დასძახეს ამინ. პაპუნა წერეთელმა კი
ორჯულ გაიმეორა ამინ, ამინო. ერისთავებმა კვალა-
დვე თაყვანი სცეს. მეფემ ფეხი წინ წამოდგა, რო-
სტომმა გულზე აკოცა, მეფემ თავზე, შვილებმა კი
ხელებზე ეამბორეს მეფეს. ბრძანა მეფემ სელის მო-
ტანა და გვერდით მოისვა ერისთავი. შვილები კი
მოშორებით კერძო ადგილას დასვეს. ისეთი რამ
სანახევები იყვენ ერისთავები, რომ ლცნობი ვინმე
როსტომს მეფეთ ჩათვლიდა და მის შვილებს მე-
ფის შვილებათ. დიდხანს დარჩენ მეფესთან ერისთა-
ვები, ერთათ ისადილეს და სადილს შემდეგ კი გა-
ვიდენ ბინაზე. შვილებმა უთხრეს როსტომს: ძალიან
აღერსიანათ გვეპყრობა მეფეო! მამამ მწარეთ გაი-
ლიმა, თქვენ ვერ ატყობთ, თვარა ეგ აღერსი რის-
ხვაზედაც უარესიაო. პაპუნა წერეთლის ამინ-ამინი
კარგს არაფერს მოასწავებდაო და თუ ჩვენ თავი
დღეს არ დავაძვრინეთ როგორმე, ცუდათ არის ჩვე-
ნი საქმეო. შორს გამჭვრეტელმა ერისთავმა პაპუნა
წერეთელი და ორი დიდებული გაუეზნა მეფეს და
თხოვა: რადგანაც სიშორისა გამო თქვენთან ხში-
რათ ხლება, სამსახური და ერთგულების გამოჩენა
არ შემიძლია, გთხოვთ თქვენ მიიღოთ ჩემი ყოვე-
ლივე სამკვიდრო: ბარაკონში ციხე და სასახლე,
ამბრალებურში კოშკები და სასახლე, სევას ციხე და
სასახლე, ონში ციხე, სასახლე და თვით პატარა ქალა-
ქიც. ამასთანავე ყოველი ჩემი რაჭის სამფლობელო
აზნაურ გლეხებით და სამაგიერო აქ მახლობლათ

სადმე მიბოძოთო. მეფეს ეს ამბავი დიდათ იამა. აღუთქვა სამაგიეროს ბოძება. როსტომს ვეზირობა უბოძა. მის შვილს გიორგის სარდლობა და მეთოდეს დივანბეგობა. მერე შემოიკრიბნა ვეზირნი და დიდებულნი და ჰკითხა, თუ რა მიეცა შენანებული ერისთვისათვის ამ დათმობის სამაგიერო. მათი რჩევისამებრ დაიბარა მდივანი და მისცა მას ღრამოტის შედგენაზე თანაშემწედ ოტია ჩხეიძე: „ჩვენ მეფეთ მეფემან იმერეთისამან სოლომონ პირველმან და დედუფალთ დედუფალმან მაკრინემ ესე წყალობის წერილი გიბოძეთ შენ ჩვენს ერთგულს დიდებულს თაეადს როსტომ ერისთავს, შვილთა და მომავალთა თქვენთა, ასე რომ გიბოძეთ ყმათ სოფელს გეგუთში მცხოვრებნი გლეხნი ყოველნივე გვარისანი, გარდა ამისა სოფლები: პატრიკეთი, უკანეთი ჭ მესხეთი, რაც ამ სოფლებში მცხოვრებნი გლეხნი და აზნაურნი არიან. საჩემო ყველანი შენ გიბოძეთ. გარდა ამისა სამოსახლოთ გიბოძეთ გეგუთს თამარ მეფის ნასახლი, ციხე და ეკლესია, რაც ნაკლეულობა აქვს მე უნდა გავაკეთო. გარდა ამისა სამი ათასი ქცევა რგვლივ შენის მოსახლობისა გიბოძეთ. გარდა ამისა საშეშეთ საღორიას ტყე — ქუთაისიდან სამხრეთით ხანის წყლის მდინარის დელემდის, აღმოსავლეთით წყალ წითელას მდინარის დელე. დასავლეთით რიონის მდინარე. გიბოძეთ მთა საჯოგეებათ--სახელწოდებული ტიტველად. აღმოსავლეთით ქართლის საზღვარი, დასავლეთით ჩიჯავაძის საზღვა-

რი, სამხრეთით ახალციხის საზღვარი, ჩრდილოეთით სოფლები. ესე ზემოხსენებულნი აზნაურნი გლეხნი მიწა წყალ-მთებითურთ შენთვის გვიბოძებია. უკეთუ ჩვენი ერთგული და ბრძანებისა ჩვენისა მორჩილი იქნები ესე წყალობა შენ და არცა შენს შვილსა და მომავალს არ მოეშალოს არაოდეს ჟამსა. აწ არიან სიგელისა ამისა მოწამენი ვეზირნი და დიდებულნი კარისა ჩემისანი: წერეთელი პაპუნა, აბაშიძე პაატა, მიქელაძე ზურაბ, წულუკისე ბერი, ჩხეიძე ოტია, ლორთქიფანიძე ბერი, თამაზა მესხი, მამუკამ დივანი, პაპუჩა და ქაიხოსრო აბულაძეები, თანდარუხ იოსელიანი და დარბაზისა ჩემისა ერნი“. ეს ღრამატა ხელჩართულ ბეჭდიურთ უბოძა ერისთავს პაპუნას ხელით. ერისთავი გამოვიდა თავის შვილებით, მივიდენ მეფესთან, კვანტ გადაღებული მადლობა შესწირეს და მოახსენა, რომ მას მისცეს მეციხოვნეები და ციხეები ჩაიბაროს. შინ წასვლის ნებაც გამოითხოვა. მეფემ დასტური უბოძა და ციხეების მისაღებათ მეციხოვნეები ბასილა და კვირიკა იამანიძეები გაატანა. გამოეთხოვა ერისთავი მეფეს და წავიდა რაჭას. ნაქერალას მთის გვერდზე შემოხვდა ერთი რაჭველი აზნაური მეფესთან მომავალი. ერისთავმა ამ მგზავრს გაატანა წიგნი მეფესთან და უბრძანა, თუ შენი ხელით არ მიეცა მეფეს, რაჭის ქვეყანას გამოეთხოვეო. მან დიდი შიშით მოახსენა: მიტანის დროს ორივე ხელი რომ მომჭრას მეფემ, მაინც მივართმევო. წიგნში ასე ეწერა:

შენსა მოგელ და შეკამკობ შენსა ტანადობასა,
შენი უდასტურება კი აწღვევს ბატონუმობასა.

ეს წიგნი იმ აზნაურმა მიართვა მეფეს. მეფემ წაიკითხა და პაპუნა წერეთელი. შემოიხმო და კითხა: ჩემო პაპუნა, როსტონ ერისთავმა ხომ არ დაგვატყუილა, რომ ხელიდამ გაგვიძრომოდლო? პაპუნამ შორს დაიჭირა, მაშინ გადასცა მეფემ წიგნი და წააკითხა. წერეთელს კიდე არ ეჯერა და ამბობდა, რა ვიცი, რაც ის გახარებული მიდიოდლო. გახარებული მიტომ წავიდა, რომ ჩვენ მოგვატყუა და ხელიდან გაგვიძვრაო—ბრძანა მეფემ. და თუ ასე არ იყოს ამ წიგნის მოწერას ვერ გაბედავდლო. გზაზე ერისთავმა უთხრა შეილებს: „რომ ასე არ მოგვეხერხებია, ჩვენი საქმე ცუდათ იყო და უთუოდ დაგვამარცხებდენო. ვერ შენიშნეთ, როგორ წვრილ-წვრილათ იკრიბებოდენ ფიცის კაცები. ლორთქიფანიძეები, მესხები, ავალიანები, იოსელიანები და სხვანიო. ოთია და მისი ძმა ივანეც ცალ-ცალკე მოვიდენ, რომ იქვე არ შევეყვანეთო. ეგ ორი ძმა მესხი და არჩილ ბატონიშვილი სწორეთ, რომ სასაშიშრონი იყვენ და სხვების კი რა მოგახსენოთო“, ჩაილაპარაკა მეთოდემ. შენმა გაზდამ არც სხვები იყვენ მაგათზე ნაკლებიო. ბევრი უკეთესებიც არიან იმერეთში, მაგრამ ერთხელვე მაგათ დავარდნიათ ვაჟკაცობის სახელი და ის არისო, მიუფო უმცროსმა ძმამ გიორგიმ. ამ საუბრით მივიდენ რაჭაში თავის სასახლეში სოფელს ბარაკონს. ბასილა და კვირიკა

იამანიძეებს ციხის გასაღების მაგიერათ შემდეგი წიგნი გაატანეს მეფესთან:

ესე ასრე არ იქნების, ბასილას და კვირიკას!
ციხეს მარტოვეს, მინდოცს მძღვეს, დაკჯდე უნდა ვირიკას?!
წადით უთხართ თქვენსა მეფეს, მე განლავარ დიდი როსტომ.
მე ერთგულათ გახედი, მიპირობდი ღალატს რატომ?
სიტყვით გითვლი, წიგნსაცა გწერ, სელი აილე რაჭაზედ;
მიხვდი, რამ აღარ გმოჩნილობ, სწორი გიდგები ძალაზედ.
რაჭის ბეგარას ავიღებ, არ გეჩიდები ამაზედ
უბაწროთ ვირი დამაბით დამტკრეულ ჩელტის ბაგაზედ?
თუ მიპირებ ამოწყვეტას, აწ მობრძანდი, რაღას ყოვნი?
ციხე მიდვას ძალა კლდეზე და ზედ მოკვრით ბარაკონი,
ხიდის გარში მტკველები ძეავს და კოშკები სამაგრონი.
ჩემი იყო, ჩვეც წაგართვი კუდარო და რაჭა-ონი.
ჩემი წინაპარი იყო ერისთავი კასაბერი,
თამარ მეფის მამობილსა ყმანი ყავდა ორი ბეგრი,
მე ვარ მისი ტომისაგან, ვერ მატირებ, ტყვილს მღერი,
გემოჩნილო, არ განლავარ ქაჯაია შენი გერი.

ეს წიგნი იამანიძეებმა მისცეს სახლოთხუცესს. იმას არ უნდოდა ეჩვენებია მეფისათვის, მაგრამ დაფიცვაც აღარ შეიძლებოდა და მიართვა. ამ წიგნის წაკითხვაზე მეფეს ცეცხლი შემოედვა. მოიხმო სარდალი წულუკიძე და უბრძანა: წადი ახლავე ბარაკონში, ერისთავები გასწყვიტე ცოლ-შვილით, ციხეები, კოშკები და ყოველივე მათი შენობა დასწვი, დაამტერიე ხიდის კარის კოშკები. თუმცა სალი კლდე არის გამოკვეთილი, მაგრამ წაიყვანე ოსტა-

ტები, მიეცი ლალუმი და მოშალე. ერთი სიტყვით ქვა-ქვაზე დაადუღეო. ეს რომ დარბაისლებმა და კარის კაცებმა გაიგეს, იუცხოვეს უჩვენოთ, ასე მძიმე საქმე ბატონს ვერ უნდა გადაეწყვიტაო. ერისთავთან ომი, როგორ ეკადრება. ერთ მის თავადთან ბრძოლა სირცხვილი არისო. ამას გარდა, ერისთავთან, იმის სიმაგრეების პატრონთან, არც ასე ადვილია შეებმაო. ყველანი ერთად შევიდენ მეფესთან და თავანი სცეს ჩვეულებრივ. მეფე ტახტზე ბრძანდებოდა. შუბლზე რალაც მწუხარების ხაზი ჰქონდა გადაკრული. მეტის სიფიცხის გამო თვალთაგან ცეცხლს ყრისო, იტყოდო. დიდებულნი თავდახრილი შეყურებდენ, პირდაპირ თვალს ვერავენ უმაგრებდა და საძნელოც იყო. უბრძანა დაჯდომა. ჩაიწკრივნენ თავ-თავის ადგილებზე. წერეთელმა მდივანს გადასცა ერისთვის მოწერილი. მდივანმა წაიკითხა. ყველანი განცვიფრებაში შევიდენ და იწყეს დარბაზობა.

ჰაჰუნა. მეფემ გადასწყვიტა ჯარის გაგზავნა, გაწყვეტა ერისთავების, დაქცევა და დაწვა ყოველი მათი შენობისა, თქვენ რას იტყვით?

ჰაატა ახაშიყე. ღირსია ყოველ გვარ უბედურების მიყენებისა. როგორ გაბედა ან დატყუება და ან ამ წიგნის მოწერა; დიახ, კარგათ უნებებია ბატონ მეფეს.

ბეჩი წულუკიყე. რადგან ნაბძანები მაქვს საომრად წასვლა, ვერას ვიტყვი

ბერი ლობთქიფანძე. ადგება და მეფეს შეჰყურებს.

რას გაჩერდი ბერო?

— მეშინია მოგახსენო.

— ნებას გაძლევ. თქვი!

— ერისთავი შენი ყმა არის. საკადრისი არ არის ერთის თავადისათვის. აგრე აჩქარება, ბატონო მეფე. მასთან ამასაც ნუ დაივიწყებთ, რომ სამასი კაცი იმერეთიდან, ოდიშიდან და გურიიდან თან ახლავს. ესენი ყველა კარგი ოჯახის შვილები და ძლიერ მარჯვეები არიან. ორასი კაცი რაჭველი, ოსი, ჩერქეზები და სვანი ახლავს. ამას გარდა თავისი საკუთარი ოჯახის გამგე და მოსამსახურეებიცა ყავს ყველა იარაღ ქვეშ. ხიდის კარში კოშკები, ორივე მხრით სალი კლდეა გამოკვეთილი. რიონის ხიდის საძირკველის თავები ორივე მხრით კოშკების კარებზე არის მიდებული. ორმოც-ორმოცი კაცი თითოში ყავს ყარაულად. ერთი ათასს დაამარცხებს. ამბრალებურის აღება კი არ არის საძნელო, თუმცა ჯარი იქაცა ყავს კოშკებში, მაგრამ რადგან გაშლილი ადგილი არის, როგორც ხოტევიდან დაინახვენ მიმავალ ჯარს, სასახლის კოშკებს დასტოვებენ და მიემატებიან ხიდის კარის ყარაულებს. ეს კოშკები ისე მიუდგომელია, რომ ზარბაზანი არ მიუდგება და თოფიც არ მოეხერხება და იმათ კი ხელის გულზე ეყოლებათ მიმსვლელები. ამ ხიდის კარს გარდა შესვლა არ შეიძლება, ონის მხრიდან რომ მო-

იაროს ჯარმა, ცალის მხრით რიონის წყალი მიდის და ჩაივლის ციხის და სასახლის ძირზე და მეორე მხრით სალი კლდე მიდის. შუაში ვიწრო გზა მიყვება. ციხე მისთანა ადგილას აქვს, რომ არც ონიდან მიმსვლელს და არც ხიდის კარიდან მიმსვლელს არ ააცდენენ ზარბაზნის ტყვიას. უეჭველია დიდ ზარალს მოგვცემს ერისთავი და შეფერცხვებით...

ზუჭაბ მიქელაძე.— ეჭვ თუ ერთ თავის ყმას მეფე ვერ მორევია რალა მეფობა ქვია ამისთანა მეფობას? ყმა კი არა, ამხანაგი ყოფილა და ის არის!

ოტია ჩხეიძე.— ერისთავის დასამორჩილებლათ, რომ რამდენიმე ათასი თავად-აზნაური დაეკარგოთ, რა მოგება იქნება?

თამაზა მესხი.— თუ ერთი თავადის დამორჩილება ჩვენ ქვეყანაშივე ასე გაგვიძნელდა, გარეშე მოსაზღვრე მტერი რალათ ჩაგვაგდებს და არც ჩასაგდება ვიქნებით.

მამუკა მდივანი.— ასეა ბრძენთაგან ნათქვამი: „ხერხი სჯობია ღონესო, ვინც კი მოიგიონებსო“. ძალაცა და ხერხიც ორივე შეგვიძლია. რა საქები იქნება ერთ კაცს თავი შევაკლათ? და ვის? ისევ ჩვენ ყმას. ის შემძვრალა კლდეში ისე, როგორც დათვი სოროში და იქადება! ამას უნდა მოტყუებით გამოყვანა, მერე რაც ეკადრება....

პაპუნა აბულაძე.— ნათქვამია ესეც: „სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობს კარგისა მამაცისაგან“ო. კაცი შემძვრალა გამოქვამულ კლდეში, შენი ნასროლი

ვერას აკლებს და მისი არ აგცილდება. ამისთანა ადგილზე ომს უომრობა სჯობია, ერთხელაც იქნება ისეც ჩაგვივარდება ხელში.

ქაიხოსრო აბულაძე.—ათი ათასი მეომარი, რომ გაიგზავნოს ერთ კაცზე სირცხვილი იქნება. ის არ არის მეფე და არც მთავარი. იმისთანა დიდებული თავადები სხვებიც არიან ჩვენ სამეფოში. მისი ძალაა მხოლოდ ადგილის სიმაგრე და რათ შევაწყდეთ? სჯობია როგორმე აქეთ მოვიტყუოთ.

თანდარუხ იოსელიანი.—შეიძლება არც კი შეგვებას, დაგვიტოვოს ციხეები, გადავიდეს საზღვარს გარეთ, შემდეგისათვის მოემზადოს, შეკრიბოს ოსეთის ჯარი, მოიმხროს ჩერქეზის მთავარი ყიზილყო ბატონი, მისი დიდი მეგობარი. ამას გარდა სევანეთის მთავართან მომძახლეობა აქვს, აფხაზეთის მთავარი ქელეშბეგ შარვაშიძე შეალობილია მისი. ესენი ყველა ჯარს ათხოვებენ, ერთი სიტყვით ყოველი კუთხით შფოთსა და უკმაყოფილებას აგვიტეხს. არ ივარგებს ჯარის გაგზავნა. ვაცალოთ რამოდენსამე ხანს და მერე მოვიტყუოთ რამე ნაირათ

ამდროს მეფის ძმა არჩილ შემოვიდა. გააშინჯეს იმასაც ნათათბირები და იმანაც ასე ბრძანა: მართალია ჩვენ ყმასთან ბრძოლა საკადრისი არ არისო. როცა იქნება ჩაგვივარდება ხელშიო. მეფე სრულებით გაჩუმებული იყო, ხმა არ ამოუღია. კარის კაცებმა თაყვანისცეს და წავიდნ თავ-თავის სახლებში.

გავიდა რამდენიმე წელიწადი, ეს საქმე სრულებით დაჩუმდა. ეს კი იყო სამწუხარო, რომ თათო ოჯახიდან რამდენიმე სული ზოგი მეფეს ახლდა და ზოგი ერისთავს. ძმა ძმას ვეღარ ხედავდა, მამა შეიღს, შეიღი მამას და ნათესავი ნათესავს. ტკბილი მოყვრობა მწარე მტრობათ შეიცვალა და აირიენ ოჯახებო რაჭა-იმერეთში. ერთ დღეს რჩევისაებო ვეზირთა და დიდებულთა მეფემ შეიხმო ძმა მისი იოსებ ქათალიკოზი და შეჩივლა: ხომ ხედავ, რომ როსტომ ერისთავი გამოიარგულდა. მასთან ჩხუბი მრცხვენია და ისე კი არ მეზუება. რომ შეინანებდეს, ყოველსავე მიუტევებ, შევირიგებ და დავიახლოვებ, რადგანაც ყოველგვართ შესანიშნავი კაციო. მშვიდობის მოყვარე ქათალიკოზმა ეს რომ გაიგონა, იამა, მოუწონა მეფეს და შუამავლობაც თავს იღვა. დაიბარა ქაიხოსრო აბულაძე და დაუყოვნებლივ გაემართა თავის კრებულის და მხლებლებით რაჭისკენ. რაჭის საზღვარს რომ მიაღწია, ერისთავმა შეიტყო და მოაგება თავად-აზნაურები და ერთი მარქათა ბედაური ძვირფასი უნაგირით და რახტით აკაზმული. მიეგებენ ნიკოლოზ წმინდის ტაძართან, თაყვანისცეს და გაუძღვენ, როგორც ჩვეულება იყო. ყველა წინ მიუძღოდა გარდა მეჯინებისა. ის კი უკან მიღევდა: ცოტა მოშორებით მიყავდა მარქათათ ძუა-ფათარ შეღებილი ულაყი. მიაღწიეს რა ამბრაღეურის სასახლეში, დაკრეს ეკლესიის ზარა და კოშკებიდან ჯაზაირები დაცალეს.

იქ დახედენ ერისთვის შეილები. იდგა ჯვარით თავში კარის მწირველი მისი სასახლის მოძღვარი იოანე — მისივე აზნაური გვარათ ბაქრაძე. გადახტა ცხენიდან ქათალიკოსი, მივიდა და ჯვარს ემთხვია. წინამძღვარმა შესხმა მოახსენა: „ღვდელმთაფრობისაკვართითა შემკობილმან ღვთის მეცნიერად ქადაგებენ სახარება სასუფეველისა იოსებ და მართლმადიდებლობისა სწავლანი აღმოთქვენ და ეკლესია განამდიდრე მოძღვრებითა და აწ განათლებულათ მამისა თანა ძესა სულით წმინდითურთ ღვთის მეტყუელებდეთ და ვადიდებდეთ ყოველნი, მეუფებასა შენსა, რომელსა ევედრე ცხოვრებათ და განათლებათ სულთა ჩვენთათვის“. ქათალიკოსმა ჯვარი გადასახა, ერისთვის შეილებმა ხელი მოკიდეს, შესვეს იმ ცხენზე, რომელიც მიაგებეს და გაუძღვენ წინ. ხიდისკართან დახედენ სამღვდლოება და ხალხი მრავალი საეკლესიო ბაირაღებით. ესენი წინ გაუძღვენ და ჩავიდენ ერისთვის ეზოში. დაკრეს დიდი ხმოვანი ზარა. ეს სამღვდლო წესი, ანუ პატივისცემა იყო სამღვდლოებისა და ამას გარდა, რადგანაც ეს კათალიკოსი გვარათ ბაგრატიონი იყო და მეფის ძმა მეფის წესისაებრ დაუხედენ: ციხიდან ზარბაზნის სროლა დაიწყეს. ჭიშკარს შიგნით ერისთვის ცოლი მოეგება, თან ახლდა ელისაბედ მონაზონი ღვთისმშობლის ხატით. მოეგება თვით ერისთავიც, უამზორეს და ხელმოკიდებული მივიდენ ეკლესიის კარებთან. აქ მოართვეს მანტია და კვერთხი. ერისთ-

ვის შვილებმა გალობით შესხმა მოახსენეს: „ისო მთავარი მშვიდობისა მოვიდა დღეს“ და სხვანი. დაკრეს დიდხმოვანი გუსლი მგალობლებმან, ზედვე კილოთი დაიწყეს: „უფალო ღალად ვყავ შენდამი, ისმინე, ისმინე ჩემი უფალო“. შვეიდენ ეკლესიაში. ხატებს ემთხვია მეორეთ საკუროთხვეველში ტრაპეზს და გამოვიდა; ორივე ხელით ჯვარი გადასახა ჯარს და მერე შებრძანდა ერისთვის სახლში. საუბრის დროს ქათალიკოსმა სიტყვაში გამოურია, რომ დადიანისა და გურიელისაგან ნამეტანი მორჩილება არის მეფისადმიო: ცხენზე შეჯდომის დროს ერთმა ალვირი უნდა დაუკავოს და მეორემ უზანგი უნდა დაუწიოსო. მიხვდა ერისთავი და უპასუხა: „ვიცი, თქვენო მეუფებავ ყველანი თავადნი და დიდებულნი ამ წრეში უნდა იდგენ, რადგან მეფობა წარმოადგენს გარეშემოუწერელ უფლებას თვისთა ქვეშევრდომთა ზედაო“. „თუ იცი, მაშ შენი ურჩობა რაღას ნიშნავსო“ — განაგრძო ქათალიკოსმა — შენც კარგათ იცი, კანონში წერია: უკეთუ მეფეს მეფობა არ გაუფა, უნდა დატოვოს მეფობა მისი და შენ კი ერთი დიდებული თავადთაგანი არ ემორჩილები. ეს სამარცხვინო საქმე არის მეფისათვის. გარეშე მტრები რომ გაიგებენ ამას, შემოესევიათ სამეფოს და ქრისტიანობა შეირყევა. მართალია შენი დამორჩილება არ გაუჭირდება მეფეს, მაგრამ ბევრი უბრალო სისხლი დაიქცევა და ამას ერიდება. როგორც სულიერი მამა გირჩევ, დაფიქრდი ამაზედო. ერისთავმა თავი იმარ-

თლა: მე ვიახელი მეფეს, ჩემს გულში ღალატი არ
ყოფილა. ნუ გავიწყდება ხრესილის ომი, როდესაც
მეფეს უმუხტლემ და დაატყუეო“.—გააწყვეტია სი-
ტყვა ქათალიკოსმა. „მაგრამ ყოველივე უნდა დაი-
ვიწყოთ, რადგანაც ქვეყნისათვის საჭიროა მშვიდობა
და კაცთა შორის სათნოებაო. მე შეგარიგებ მეფე-
სო“. როსტომ ერისთავმა სიხარულით თანხმობა
განაცხადა, მხოლოდ იმ პირობით კი, რომ კათალი-
კოსს ეკლესიაში ბარძიმზე დაერწმუნებია ერისთავი.
ქათალიკოსმა აღუთქვა და რომ მეფის თანხმობაც
მიეღო, გამოეშურა მეფესთან ქუთაისისაკენ. მეფემ
რომ ერისთავი ვერ ნახა მოყვანილი, დიდათ ეწყინა.
ქათალიკოსმა ყოველიფერი დაწვრილებით უამბო და
დაამატა: „ცხადია, რომ მხოლოდ სიკვდილის ეში-
ნიაო“. მეფემ გაიღიმა. გაძღვევ სიტყვას და ვფი-
ცავ შენს ხახულისა ღვთისმშობელს არც ის
და არც მისი შვილები არ მოგკლა და ისე-
თის პატივისცემითაც მივიღო, რომ საარაკოთ დარ-
ჩესო. ამ სიტყვებს შემდეგ ხელ-მეორეთ წაბძანდა
ქათალიკოსი რაჭას და ბარძიმზე ხელის დადებით
დაარწმუნა ერისთავი. შეიქნა სიხარული დიდი. დი-
დი ხნის დაშორებულები აწ კი ფიქრობდენ თავის
ნათესავეებისა და მოყვრების ნახვასა და შერიგებას.
ამ დღესვე დაიბარა ერისთავმა ციხის მოურავი ალი
ენგიჩარი და მას ჩააბარა ყველა ციხეებ-. ეს ალი
ენგიჩარი სტამბოლელი იყო. დიდი ხნის კაცი მაგ-
რამ ოცდა-ათის წლის კაცათ თუ ჩაითვლებოდა.

ოცი წლის რომ შესრულებულიყო, ასის თაობა მი-
ეცათ, მაგრამ გულ-უმაძღარ ახალგაზდას მეტი მოე-
ნდომებია, მით უფრო რომ ენგიჩრების ამბავი გუ-
ლში ჩაჭროდა. ერთ დროს ენგიჩრებს დიდი ძალა
ჰქონდათ სტამბოლში. ხონთქარს ხან აიყვანდენ ტახ-
ტზე და ხან გადაადგებდენ. ვინც კი კარგი გამოვი-
დოდა მათ სამეფოში, ყველა ენგიჩრათ მიდიოდა
და ამგვართ ენგიჩრების რაზმი დღითი-დღე სქელ-
დებოდა. მათი თავ-გასულობა უსაზღვრო იყო.
უკანასკნელ ენგიჩარს რომ ეთხოვა პირველი დიდე-
ბული კაცის ქალი უნდა დათანხმებოდენ. უარს
ვინც გაბედავდა, შვიკრიბებოდენ, ყველა ენგიჩრები
ერთათ დაესხმოდენ თავზე ურჩს, აიკლებდენ და
ქალს კი მათს ამხანაგს მიგვრიდენ. გზაზე მომავალ
ენგიჩარს ხელი ხმალზე ედვა და ვინც წინ შამოე-
ყრებოდა, თუ ნებით არ გადაუხვევდა, ვინც უნდა
ყოფილიყო, თავს გაადგებინებდა.

ერთმა, ახლათ ტახტზე აბრძანებულმა ხონთ-
ქართაგანმა ველარ აიტანა მათი ძლიერება, მოიტ-
ყუა ყველა და ღალატით ამოწყვიტა. ეს ამბავი
რომ ქონდა გაგონილი ახალგაზდა აღის, მოინდომა
ძველი დროის აღდგინება და ახალი ენგიჩრების გა-
ჩენა. შეუტყვეს შეთქმულებს და ბევრი მათგანი ჩა-
მოახრჩვეს. აღი-ასის თავმა კი მოასწრო გადავარდ-
ნა. დაუწყეს დევნა, ოცდა-თუთხმეტი წელიწადი გა-
დავარდნილი იყო, იმალებოდა სათათრეთშივე და
ბოლოს ერთი მისი ნათესავი კიკიანი ფაშა რომ

დანიშნეს იმერეთში მყოფ ჯარის უფროსათ, გად-
მოვიდა და მოენდო მას. თაშამ მისი მეფის მოლა-
ლატის შენახვა რომ ვერ გაბედა, როსტომ ერისთავს
გაუგზავნა. ერისთავმა მიიღო და ციხეები ჩააბარა,
დიდ პატავში ყავდა და ალი ენგიჩარიც მიეთვისა;
აღარ შორდებოდა და მეციხოვნეებიც გამოუზარდა;
აი, ეს კაცი დატოვა ერისთავმა მოადგილეთ და თვი-
თონ კი მეფეს ეახლა. მეორე დღეს სადილი ტყობ ე-
ლში ჭამეს, იმ ღამეს ქაიხოსრო აგიაშვილის საზაფ-
ხულო სადგომში დაბინავდენ ცუცხვათს. იქიდან კი
მეფეს უნდა ხლებოდენ ვარციხეს. ერისთავის მგზავ-
რობა ესრეთი იყო: ბარგს, სამზარეულო იარაღს, პურს
და ღვინოს ასი ცხენი და ჯორი უნდებოდა. სადაც
დაბინავდებოდა, იქვე უნდა გაკეთებულიყო. ხარჯი.
თანვე მიქონდათ შუაზე გახერხილი თორწეები და
მალე გამართავდენ ხოლმე. უკეაუ ხსნილი იყო,
ჯოგათ მირეკავდენ სახორციეებს. ახლაც ამ რიგათ
მოგზაურობდა. მეფე დიდი ჯარით მიეგება და ცო-
ტა არ იყოს, ერისთავს გაუკვირდა ეს სიმდაბლე. ერის-
თავებმა ხელზე უამბორეს მეფეს და მხლებლები
კი დამწკრივდენ, დაიჩოქეს და ისე თაყვანისცეს მეფეს.
აქ შეიქმნა ერთი აღდგომის ლიტანიობა. დიდი
ხნის უნახავი ძმები ერთმანეთს ეხვეოდენ, კოცნი-
დენ და ტიროდენ. ზოგმა მამა ნახა, ზოგმა შვილი
და ზოგმა ძმა. ჯარმა თოფის სროლის ნება გამოი-
თხოვა. მეფემ დასტური ბრძანა, სულ სროლით მი-
ვიდენ ვარციხეს, მაგრამ ერისთავის ჯარისაგან უფ-

რო ფიცხელი თოფის ხმა ისმოდა, რადგანაც სვანური წამალი ქონდათ. თვითონ ერისთავი თავის სასახლეში აჭრევენებდა. ვარციხეს ერისთავს სახლები მიუჩინეს, მაგრამ არ ისურვა, რადგანაც ნაბდის კარები ქონდა საკმაოთ წამოღებული ჯარისთვის და ერთიც დიახ დიდი და ძვირფასი ნაბდის კარავი სარკმლებიანი თავისთვის და თითონაც იქ მოისვენა შვილებთან ერთათ. ერისთვის ჯარს თავისი ხარჯი ჰქონდა, მაგრამ მეფეც აძლევდა. ერისთავი კი შვილებიანათ ყოველ დღე მეფის იჯრაზე იყო და მხოლოდ შემდეგ ბრუნდებოდა ხოლმე ბინაზე. ოცი დღე ამ ღზინსა და შექცევაში იყვენ. ერთ ღამეს შეკრიბა მეფემ საიდუმლო კარის კაცები და გამოუტყდა: „ვერ ხედავთ, რა სიფრთხილით გვეკიდება ერისთავიო. მაგის გული არ გასწორდება, კიდევ ბევრს ცუდს შეგვამთხვევს და დრო არის, ქვეყნის მოღალატეს ახლავე საკანონო მოვახდევინოთო. დიდ ხანს ითათბირეს კარის კაცებმა, მაგრამ ერთმანეთს ვერ დაეთანხმენ. არჩილ ბატონიშვილი ბრძანებდა, მე გიორგის მიმაჩემეთ, რადგანაც დიდი ვაჟკაცია და სხვა თქვენ იცითო. პაპუნა წერეთელი ურჩევდა, რომ ოთია და ივანე მესხიც მოეწვიათ. ბერი წულუკიძე და ზურაბ მიქელაძე ამბობდენ: ხელცარიელი არც ისინი დაგვრჩებიან ერისთვის ჯარი ხელს გამოიღებს და ბერი სისხლი დაიღვრებაო. თამაზა მესხი უგებმას თხოულობდა. მამუკა მდივანი წინააღმდეგი იყო. ბოლოს წამოდგა პაპუ-

ჩა აბულაძე და მოახსენა მეფეს: ხედავთ, ბატონო მეფე, რომ ამგვარი რჩევით არა გამოდის რა. თუ არ გამირისხდებით, მე მაქვს საიღუმლოთ ცოტა რამ მოსახსენებელი და თუ მოგეწონოსთ, მე მომანდეთ მისი ასრულებაო. მეფე დათანხმდა. დაიშალა დარბაზი და დარჩენ მარტო ორი: მეფე და პაპუჩა აბელაძე.

მეორე დღეს დილით აღრე მეფე გაბძანდა და სეირნობა დაიწყო; ცოტ-ცოტათ ერისთავის ბინისკენ იწია. ერისთავმა რომ დაინახა, მაშინვე მივიდა, თაყვანი სცა და მოახსენა: ასე აღრე რათ აბძანებულხართო? როგორც მონადირე, კურდღლობას ვარ დაჩვეული. აგერ ოცი დღეა, აღარ მინადირნია; დღეს სურვილმა ამიყოლია და აღარ დამეძინა, ბრძანა მეფემ. ერისთავი ნადირობის დიდი მოყვარული იყო და კურდღლობაზე რომ სიტყვა ჩამოვარდა, გამხიარულდა. მეფემ ბრძანა: მოდი, ერთი ვქნათო: დღეს გავიდეთ გეგუთს, იაშვილისას, სალამოს იქ ვიკურდღლოთ, ხეალ დილით ჩემი კურძუალები ბევრ სეირს გვაჩვენებენ. იქიდან ქუთაისამდე კარგი სანადირო ადგილი არისო. ჯერ ხომ შენ არ გინახავს ბროწეულას კურდღლები, თუ რა ცქვიტნი არიანო. თქმა და ასრულება ერთი იყო, განაძრახა პაპუნა წერეთელი და წინდაწინ გაგზავნა იაშვილისას. მეფეც მალე მიბრძანდა სანაოზე. რადგან ეს რიონი მეფის სახლის წინ მიმდინარეობდა. ნაეით უნდა გასულიყვენ. პირველათ მეფე გაბრძან-

და, მთლათ მისი ხლებულებიც გაიკრიფენ. მეფე მაშინვე იაშვილისას წაბრძანდა. შემდეგ როსტომ და შვილი მისი შვილები და რვა აზნაური, რომელთაც ბატონების თოფები ეჭირათ, ჩასხდენ ნავში და გავიდენ გაღმა. პაპუჩამ მენავეებს მიაძახა ჩქარა, აბა, თუ გიყვარდეთ! ბატონი მეფე, სანამ ერისთავი არ მიბძანდება, მანამ სადილს არ მიირთმევს. პირველათ ცხენები მოართვით ერისთავებს და შემდეგ ჯარის გამოყვანასაც ნულარ დააგვიანებთო. მენავეებმა ნავი გააქანეს, ატაკეს ჯილეს და გადააბრუნეს. მენავეები გადაცვინდენ წყალში და როგორც კარგი მცურავეები ყვინთვით წავიდენ, ზოგმა კმედოს ცურვით მიმართა და ზედ ჩამოკიდებულ ხის ფესვებს დაეკიდა. შეხედეს, რომ ნავიც დაიღუპა და მენავეებიც დაიხრჩვენ. აბულაძემ დაუძახა ერისთავის ჯარს: ქუთაისზე მოიარეთო; ერისთავს კი ასე მოახსენა, რომ თქვენთვის ცხენები უნდა დავიბართო. რამოდენსამე ხანს შემდეგ მოუვიდათ იაშვილიდან ცხენები. შეჯდენ და წავიდენ. ერისთავს ეგონა, რომ, ან მეფის საჯდომ ცხენს გამოუგზავნიდენ და ან სახუცისას მაინც. მაგრამ რომ ვერ ხედავს, არ მოსწონს პატივისცემა და ფიქრობს, ვაი თუ მიპირებდენ რამეს, მაგრამ კათალიკოზი ბარძიშს როგორ უღალატებდაო. ამ მოგზაურობაში ძალიან დიდი ხის წვეროდან სკვინჩამ დასძახა. გიორგიმ თოფი მოთხოვა თავის აზნაურს, ესროლა ცხენ-და-ცხენ, თავი მოწყვიტა და სიცილით თქვა:

ყოველი ჩემი მტრისათვის ასე მექნასო. როსტომ ერისთავი ფიქრებისაგან იყო წაღებული და ხმას არ იღებდა. იაშვილისას რომ მივიდენ, გადახტენ. ჭიშკარში შესვლისათანავე მიეგებათ რამდენიმე კაცი, ვითომ პატივისსაცემლათ, ერისთავებმა გამარჯვება უბძანეს და მიმართეს მეფისაკენ. ისინი უკან მოექცნენ დამოულოდნელათ თითოს ოთხ-ოთხი კაცი ეცა. ესენი წინათვე არჩეულები იყვენ, როგორც მარჯვე და ღონიერები. როსტომი სხვა შვილებით მალე დაიმორჩილეს, გიორგი კი გაუძალდათ. ორი კაცი ცალი ხელით დასცა. ერთ მათგანს ჯიმშელა ორჯონიკიძეს, რომელიც იკვებდა გიორგიზე მე მომხმარე რათ მეჭირვებო, დაჰკრა ხანჯალი და შუა გააპო. შეუტია მეფეს. მეფე შუა ეზოში იჯდა. გიორგის ორი ახოვანი კაცი ზურგზე მოეკიდა, სხვებმა მკლავში ტაცეს ხელი, მაგრამ მაინც ვერ შეაჩერეს, თრევით წაიღო ისინი და მიუახლოვდა მეფეს. მაგრამ მეფემ შეხედა მრისხანეთ, ადგომა და იმ ადგილის გადანაცვლება არ იკადრა. ამ დროს მოეშველენ ჯარის კაცები და დაურთეს თავში თოფის დუმები; მაგრამ მაინც ვერა დააკლეს რა, სანამ ერთმა მათგანმა ჩახმახი არ დაკრა თოფის. ჩახმახის ვერძი ტვინში ჩავიდა და მაშინ კი წაიქცა. მივარდა თეიმურაზა ორჯონიკიძე ძმის სისხლის ამოსაღებათ და დანით ამოკუჭა თვალები. როსტომი, მეთოდი, ცაგუნი, კუხნიტი, გივი, ბარძიმი და სვიმონ თოკებით შეკრულნი ხედავდენ გიორგის თვალების ამოჭრას

და თვითონაც იმავე სატანჯველს მოელოდენ. ახლა სხვებსაც მიყვეს ჩელი. პირველათ როსტომი დააწვინეს გულალმა, ბევრი აცოდვალეს და მაშინ თითონვე ურჩია თვალის კილოები ჩამჭერით და მერე თავისით გადმოცვინდებიან თვალის კაკლებიო, და მართლათაც სხვებს უფრო ადვილათ მოთხარეს თვალელები

ეს ამბავი რომ მოხდა, მეფე შეტრიალდა სახლში და გარეთ აღარ გამობრძანებულა. იახლა შიგ სარდალი წერეთელი და მეფე რომ შეწუხებული ნახა თვალცრემლიანი, გაკვირვებულმა მოახსენა: თუ მაგრე სანანებლათ დაგრჩებოდათ, ნეტავი არ დაგესაჯათ ის ცოდვისშვილებიო. მეფემ წყენით ბრძანა: „მებრალემა კაცი და დავსაჯე კი ღვთისა და ქვეყნის ორგული მოღალატე,“ — კიდევ ეგ არის მეფეო — კადრებს სარდალი. განა არ მოგეხსენებათ, რა კაცია როსტომ ერისთავი, ეგ გულს ვერაოდეს ვერ გაიწმენდდა და, თუ ოდესმე შეიძლებდა, იმას რაც დღე დღეს დაადგა, ჩვენვე დაკვაყენებდა. „კი მაგრამ შვილები?“ — კითხავს მეფე. — შვილები უარესიც იქნებოდენ. ეკალზე ვარდი ვის უნახავს? მაგის ნაშიერი არ უნდა დარჩეს. ფიცი რომ არ დაგედვათ, უმჯობესი იყო ყველასთვის თავი დაგვეყრევინებია. ამ შვიდ შვილს გარდა კიდევ ყავს სხვა შვილებიც საშუალო ცოლის ხელში და ნულარც იმათ დავტოვებთ თვალდაუთხრელათ. დრო არის გავეზავენოთ ჯარი რაჭას, ავიკლოთ მაგის სახლკა-

რობა და დავანახოთ ქვეყანას, თუ რა დღე მოელის თქვენს მტერს და ორგულსო. მეფე დიდხანს ყოყმობდა, მაგრამ წერეთელი აღარ მოეშვა და მოახსენა: მაგისი ცოდვა ჩემ კისერზე იყოსო. მაშინ უბრძანა მეფემ: „მიჩუქებია შენთვის, როგორც გინდოდეს, ისე მოეპყარო“. თვითონ ხანდაუყოვნებლათ შებრძანდა ცხენზე და იმ დღესვე გაეშურა ქუთაისისაკენ. დარჩა იქ პაპუნა წერეთელი მისიანებით და გაიმართა ლხინი. იმღერიან, ივსებენ ღვინით ყანწებს, მიდიან და ულოცავენ სარდალს: ღმერთმა ყოველთვის ასე გაგამარჯვებიაო ქვეყნის ორგულზე და თქვენ მტერზეო. პაპუნა ამბობს: ახლა დამითარცხოს ჩემი ხვადაბუნებიაო. სადილს ვახშამიც მოაბეს დიდი განცხრომით. ერისთავები კი ხელშეკრულები ეყარენ გარეთ ეზოში. ეს დრო დეკემბრის თვის მგორე დღე იყო. დაღამების დროს დაიწყო თოვთქარიშხალი, მაგრამ ვინ გაბედავდა, რომ დასჯილებისთვის შემწეობა აღმოეჩინა. როსტომ ერისთავს ერთი ძალლი ყავდა, რომელიც მოართვა ალი ენგიჩარმა. ის ძალლი, როგორც სიდიდით, ისე გონიერებითაც შესანიშნავი იყო. არასოდეს არ შორდებოდა პატრონს და ახლაც ფეხთით მიუწვა შუალამე გადასული იყო, წერეთელი ისევ სუფრაზე იჯდა. მხიარულების გამო ღვინო მოკიდებოდა. ძალლის ყმუილი რომ შემოესმა, იკითხა: ეს რა ამბავიაო? მერიქიფემ მოახსენა, ერისთავების მოტირალი გახლავსო. ბძანა და მაშინვე მოაკვლევინა ის გულ-

შემატივარი ძალიც მეორე დღით პაპუნა ადრე გამოვიდა გარეთ, გადახედა და დაინახა, რომ ერისთავები ეზოშივე ეყარენ თოვლში, მაგრამ ნაბდები კი ჰქონდათ გადაფარებული და რომ დაინახა, იკითხა, ეს ვის უქნიაო. მოახსენეს: ქაიხოსრო აგიაშვილმა ნამალაფაოო. ერთმა ჯარის კაცთაგანმა სიცილით მოახსენა წერეთელს: წუხელის კარგი მხეცები ვინადირეთ და მოსამკვლელოც ერგებათ: კიკნაძეს, ორჯონიკიძეს, დევიდარიანს და ცოტა გურგენიქესაცაო. როსტომმა მოკრა ყური მათ ლაპარაკს და თქვა: „სუდრუკეობდენ ჩემზედა ყოველნი მტერნი ჩემნი და იტყოდენ ჩემთვის ბოროტსო“. მერე მიუბრუნდა შვილებს: „შვილებო, ღვთის განგებას ვერაფერს აცდება. ყოველივე ღირსეულათ მოგვეგო, ნუ ვიტყვით ძვირსა და საყვედურსო. ავიტანოთ ეს სასჯელი ისე, როგორც ეკადრებოდეს ჩვენს ოჯახს“. ჭეშმარიტათო, მიუგეს შვილებმა. ჩვენი სულმოკლეობით ნუ გავახარებთ მტრებსო. ძართლაც ვერც ერთისაგან ვერ გაიგონებდით ვერც კვენსას და ვერც საყვედურს ვისმეზე. ეს დიდი კაცები, ბრწყინვალე ტანისამოსებით და სხვა-და-სხვა ძვირფას ფარჩებით შემკულნი, ეყარენ თოვლში და მაინც მედიდურობა ეტყობოდათ. ხმას არ იღებდენ; მხოლოდ მოხუცი როსტომი კი აიტანა სინანულმა და მისი ბოხი ხმით წამოიძახა: დიდებულო რუსთველო ლწინში ძლიერი ჭირშიაც მანუგეშებელი ხარ, ტყუილათ არ გითქვამს:

„ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა კვლავ-
კანი;“

შისკან გასწოვდეს ყოველნი, სუსტი და ძალ-გულოვანი
ბოლოს შეყატნეს მიწამან ერთად მოყმე და მსტოვანი
ღ სჯოის სიტოტხლესა ნამქასსა სიკვდილი სახელოვანი“.

მაგრამ, ვაი, რომ სახელოვანათ ველარ ვკვდე-
ბით—დაამატა ამოსკენით. არა, ბატონო, დიახაც სა-
ხელოვანათ ვკვდებით—გააწყვეტია მეთოდემ. დიდე-
ბულმა მეფემ, რომელმაც სტამბოლი შეაძრწუნა, პი-
რდაპირობა რომ ველარ გაგვიბედა, ღალატით და-
გვიმორჩილაო. სირცხვილი მისი და არა ჩვენი. ქვე-
ყნის დასაბამიდან დასასრულამდე სულ ერთი კანო-
ნი ბრუნავს: „იყვენ და აღარ არიან, ვართ და აღარ
ვიქნებით. იქნებიან და აღარ იქნებიან“. ამით დაას-
რულეს საუბარი და გაჩუმდენ. როსტომმა პირჯვა-
რი გამოისახა და დაფიქრდა. წარმოუდგა მას მის ბა-
რაკონში დილაობით სხვა-და-სხვა ფრინველების ხო-
რცხე ბრძოლა და მისი ირმების ბღაილი, როდე-
საც ჩვეულებისამებრ ძარილს ითხოვდენ. გაიხსენა
თავისი შეძკობილი ცხვრები და გულში სევ-
დამ გაუალა. მოაგონდა ნებიერს რომ დაკ-
ლავდენ ხოლმე ყოველ დილაობით, გაატყავებდენ
დამიუშვებდენ ზედ სხვა-და-სხვა მემძორე ფრინველებს,
მიცვინდებოდენ ზედ ქორები, მიმინოები, შევარდე-
ნები, სონლულოები, ორბები, სვაეები, ყვაეები, კაჭ-
კაჭები და სხვანი. ჰქონდათ უფოთი ერთმანეთთან,

მეტადრე თოვლის დროს. მაგრამ ბოლოს, როდესაც გამოიყვანდენ არწივებს, მაჩხუბარი ფრინველები შიშით მიიფანტ-მოიფანტებოდენ. აი, რა ყოფილა ჩვენი ცხოვრება და აქამდისარ ვიცოდით. ყველგან შუათი და ძალმომრეობაა. ყოველი კაცი ცრუ არს და ცდება, მხოლოთ შენ ხარ უტყუარი და შეუცდომელი, მაღალო ღმერთო. ცანი და ქვეყანანი წახდენ, მხოლოთ სიტყვანი შენი არა. სად მე და სად მეფე სოლომონ? მიეცით კეისრისა კეისარსაო. რატომ არ ეჯერდებოდი ჩემს ყოფა-ქონებასო. სად არიან ახლა ჩემი ბარაკინის სასახლე, ამბრაღაური ხიდის კარის კოშკები, სევას სასახლე, ონში ციხე-სასახლე და ქალაქი. სხვა სიმდიდრესთან ოთხმოც მეწველ შინაურ ირმებს რომ ველარ ვნახავ. ესენი ამიერიდან ყველა სიზმარივით გაქრებიან. ვინღა გამაგონებს ჩვეულებრივ ლხინს და შეწყობილ ძლის პირებს. გაიტაცა ისევ სოფელ ურმა ძრახვამ, გაიღვიძა ისევ მის გულში ძველებურმა მედიდურობამ, მით უფრო რომ იქვე იმდროს მისმა შვილმა გიორგიმ სული დალია და წარმოთქვა შეჩვენება: ჭი, ყოველად ძლიერო მაღალო ღმერთო, სადაცა დაიქცა სისხლი თვალთა ჩემთა და ძეთა ჩემთა, აღმოთხარი ქვეყანა იგი და მიეც ნიავ-ქარსა გასათანტველათ ჰაერთა შინა. ჭი, ყოვლის შემძლებელო, გარს შემოუწერელო უფლებითა ღმერთო, მოკითხე სისხლი ჩემი და შვილთა ჩემთა მეფე სოლომონს, კათალიკოსს იოსებს და არჩილ ბატონიშვილს. მიაგე სა-

მაგიერო შურისმაძიებელთა ჩემთა პაპუნა წერეთელს, პაატა აბაშიძეს, ზურაბ მიქელაძეს, ბერ წულუკიძეს, ბერ ლორთქიფანიძეს, ოტია ჩხეიძეს, თამაზა მესხს, მამუკა მდივანს, თანდარუხ იოსელიანს, ქაიხოსრო და პაპუჩა აბულაძეებს. შეაჩვენე და აღმოფხარ მათი სახლ-კარი და გასწყვიტე სახსენებელი მათი უკუჩისამდე. წერეთელმა გაიგონა ეს წყევა და შეუტია:—აღარ იშლი? გინდა დასძინო უსჯულოება უსჯულოებასაზედაო? შენს სახლში საღვთო-წერილი იბეჭდება და როგორ არ წაიკითხე, თუ რას ევიწერს ყოვლის შემძლებელი: „დამორჩილენით უფალთა თქვენთაო“. შენზეა ნათქვამი: „ხნარცი თხარა და აღმოკვეთა და შთაეარდა მთხრებლსა მას შინაო“. წერეთელო, მართალს ამბობ, მაგრამ არ მეგონა, თუ საღვთო-წერილი იცოდი და ნურც იმას დაივიწყებ, რომ, „ნურცა უფალნი განირისხებენ მონათა თვისთაო“. ნუ გიხარია, შენც ეს დღე მოგელის წერეთელო, მეფეს ფრთებს აკვეც, გინდა დიდებულები ჩამოაშორო და შენთვის კი ყოველივე მოაგვარო. შეგშურდა ჩემი ციხე-ქალაქები და მონასტრები? ახლა კი იშოვი. მაგრამ ნუ დაივიწყებ. რა გზითაც მიგიღიეს იმ გზითვე გაგეძევის. ახლა კი ძლევა-მოსილო, როგორც დამორჩილებულს ერთი თხოვნა ამისრულე. შემავედრე მეფეს, რომ ასე ნუ გეტანჯავს და თავები დაგვაყრევინოსო. წერეთელმა აღუთქვა, მაგრამ წავიდა მხოლოთ, მიტომ რომ რაჭაში ჯარი გაეგზავნა და ერისთავის ოჯახობა აეკლო.

ამ დროს მოვიდა იაშვილის მოურავი ბუჭუა გრიგოლაშვილი. ის ორი კვირის წინეთ საღლაც ყოფილყო წასული. რომ დაბრუნდა და მის ბატონის სახლში ეს ამბავი ნახა, ცეცხლი მოეკიდა და უსაყვედურა ბატონს: რა გიქნია ეს, რომ შენი სახლი გოლგოთათ გაგინდიაო. რატომ არ დაამშვიდეთ ბატონი მეფე და მის დიდებულ სახელს ნიშანი დაადევითო. ან ახლა რატომ არ უპატრონებთ ამ საბრალოებს? მივიდა თითონ, გაუხსნა ხელები დასჯილებს, წამოაყენა, მოკიდა ხელი, წაიყვანა და სახტრის უკან საქალებოში შეიყვანა, რადგანაც შიშით მათ სახლში შეშვებას ვერაფერ ბედავდა. იქ მოასვენა. მკვდარი გიორგიც იქვე დასაფლავა. ამ დროს იაშვილი სხვაგან წავიდა, რომ ბრალი საკუთრათ მის მოურავს დადებოდა და რისხვა თავიდან აეშორებია. მთელი ღამის ნაწვალეებმა ერისთავებმა საქალებოში სული მოითქვეს და ძლის პირებით ევედრებოდენ უფალს. როსტომ ერისთვის უცნაური ბოხი ხმა გულ-საკლავათ გამოისმოდა. ბუჭუა წავიდა მეფესთან, შამოიხსნა ხმალი და ყოველი იარაღი დაუწყო მეფესწინ. მეფე ბუჭუას იცნობდა, როგორც კარგ სახელოვან ვაჟკაცს და ჰკითხა, რა დაგიშავებია, ბიჭოო? მოახსენა: თვალდათხრილი ერისთავები ეკლესიის გადახურულში შევიყვანე და მკვდარიც იქვე ღავმარხეო. ჩემმა ბატონმა სიკვდილი მომინდომა ამისათვის. მეც ვიცი, რომ ღირსი ვარ სიკვდილის და ახლა თქვენ გადამახდები-

ნეთო. მეფემ უბძანა: „ადექი, კარგი გიქნიაო. სამართალი გაუსწორდა, საკანონო მოხდილი აქვსთ და მეტი რაღა ეჭირებათო“. დაუბრუნა იარაღი და გაისტუმრა. ეს რომ ქაიხოსრო აგიაშვილმა გაიგო, მაშინვე გაუგზავნა ერისთავებს მომკითხავი, ტანისამოსები გაატანა და გადაიყვანა თავის სახლში. ერისთავებს ყმა და მამული ჩამოერთვათ, რაჭაში დაბრუნების ნება აღარ მიეცათ და დიდხანს სხვის კარზე ცხოვრებდნენ; თვითონ როსტომ ერისთავი პაპუნა წერეთელმა საჩხერეს გაგზავნა და მეთოდე სვიმონ კანდელაკმა გადაიყვანა თავის სახლში და იქ ემსახურებოდა ერისთავს, სანამ ორ წელს შემდეგ ქართლ-კახეთის მეფემ ირაკლიმ არ მიიწვია თავისთავთან და თვითონ მასპინძელიც თან იახლა.

სარდლის გაგზავნილმა ჯარმა ბრძანებისამებრ პირველათ ანტონი მონახა და ყარაულები დააყენეს. დედა მისი, როსტომის ცოლი, იაშვილის წანართმევი, ეზოში ფეხით ათრიეს და საბრალო მუცელს გადაყვა. შემდეგ შეესიენ ოჯახს, ააოხრეს, აიკლეს, ციხეები ლალუმებით დაამტვრიეს, დაიჭირეს ნიშა ირემი ქობულდიანი. ის იყო ჩერქეზ ბატონის გამოგზავნილი. ძლიერ დიდი იყო. შეუკრეს ფეხები და წააქციეს დასაკლავათ. ამ დროს მოვიდა ხიტუა გავაშვილაშვილი. ის იყო მეჯოგეთ უხუცესი. ბატონის შემთხვევა არ იცოდა და რომ დაინახა, ნიშა ირემს კლავენო, დაიყვირა: ვინ უბედავს ბატონს ამ საქმესო? მივარდა, მისი ხელთსაჭერი დიდი თავ-

სხვილი რკინის ჯოხი დაჰკრა თავში თემურაზა დედარიანს და ტვინი ამოასხმევია. მაცვინდენ ჯარისკაცები და საწყალი ხიტუა ნაკუწ-ნაკუწათ აიღეს. ააოხრეს იქაურობა, გადაწვეს, გადაბუგეს და გამოემგზავრენ ქუთაისისაკენ. პატარა ანტონიც თან წამოიყვანეს მისი ძიძებიანათ. ქუთაისში რომ მივიდნენ, სახუცესმა პატარა ანტონის თვალების დათხრაც ბძანა, მაგრამ პატარა მეფის ასულმა ელენემ ანტონს თვალი მოკრა, მიიკრა გულში და აღარავის ანებებდა; იმ დღიდან მეფის სასახლეში იზდებოდა. მაგრამ პაპუნამ მაინც საიდუმლოთ გააძრახა მსახურები. ერთხელ ბურთი ჩაუგდეს ანტონს გახურებულ თორნეში და რომ გადიხედა ბავშმა, იმდენხანს გააჩერეს ძალათი და აყურებიეს, სანამ თვალები არ გაუფუჭდა. ამას ყველაფერს, როგორც მეფეს, ისე მის ასულსაც უმაღლავდენ. ბოლოს თვალ-დამდგარი და ავათ-მყოფი ყმაწვილი ჩააბარეს ძიძებს და მათთან რაჭაში გაისტუმრეს.

იოსებ ქათალიკოზმა რომ შეიტყო გაენათში ერისთავების თვალების დათხრა, შეიცხადა, გადმოვარდა ტახტიდან, დაეცა მიწაზე, წაიშინა თავპირში ხელები და წვერ-ულვაში დაიკლიჯა. შეიმოსა ძაძით და გაცხარებული მიეჭრა მეფეს ქუთაისს. მეფემ თვალცრემლიანი ქათალიკოსი რომ დაინახა, მიაყვირა, რა ამბავია, ქათალიკოსოვო? მე დღეს ქათალიკოსი აღარ ვარ — მიუგო მან, არამედ იუდა ისკარიოტელი, ჭეშმარიტების გამცემელი. მეფეო, რათ

შეუტაცხყავ ან შენი მეფობა და ან თვით სამეფო? სად არის შენი ალთქმა და რათ გამატეხინე ფიცო მე ცოდვილს! მეფემ შეიკრა წარბები და მდაბალი ხმით ბძანა: „მე დიაღაც ავასრულე ჩემი სიტყვაო“. როგორც აღვითქვი, სიკვდილით არ მომიკლავს და საარაკოთაც მოვექეციო.— არა, ბატონო მეფე, ღმერთთან სიტყვის ჭახრაკობა გამოსადეგი არ არის: ოსმალეთის მხედრობა განდევნე და ერთი თავადის დამორჩილება როგორ გაგიჭირდა. რათ ჩამაგდე საფრთხეში? რა პასუხი ვაგო უკანასკნელ განსჯის დროს? — შემცდარი ხარ, ქათალიკოსო. ერისთავების თვალების დათხრა გაშფოთებს და იმას კი იფიწყებ, რომ თვით იმ ერისთავს უნდოდა საქრისტიანოს სამეფოს თვალების დათხრაო“ — უპასუხა მეფემ და გადახედა დარბაისლებს. ისინი თავჩალუნულნი იდგნენ შეწუხებული, ხმას არავინ იღებდა. მეფესაც სახეზე მწუხარება დაეტყო. სიჩუმეს შემდეგ ხმის კანკალით წამოიძახა ისევ ქათალიკოსმა: მეფეო, შეჩვენებული იყოს შენი მეფობა, უკეთუ მეც არ გამასწორო ერისთავთან და თვალები არ დამთხარო. კარის კაცები აშფოთდენ. მეფემ ზურგი მიაქცა ქათალიკოსს, გაბრუნდა. ქათალიკოზი კი თითქმის გონება დაკარგული გავარდა გარეთ და წავიდა გაენათისკენ. უბძანა კრებულს მეორე დღეს წირვის მომზადება, შევიდა ეკლესიაში. უბძანა არქიელს კათედრაზე შემოსვა, თვითონ შიგნით შეიმოსა. არხიდიკონს მისცა დაწერილი ქალაღი და უბრძანა,

რაც წერია, არ შეცვალო. გამოვიდა შემოსილი, შევიდა კათედრაზე: მიართვეს ჯვარის სამთლები და ააპყრო ხელები. უკმის. დიაკონმა დაიძახა: უფლისა მიმართ ვილოცოთ. არხიდიაკონმა გადანაცემ ქალაქში ამოიკითხა: არა ბრწყინედის ნათელი შენი წინაშე კაცთა და არცა იხილონ საქმენი შენნი კეთილნი და არცა აღიდგენ შენ მამა ზეციერი ყოვლადვე აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდეო. ამ სიტყვაზე ქათალიკოსმა თითონვე დაამხო ჯვარის სამთლები და გადასცა. კიდევ დაიძახა დიაკონმა: უფლისა მიმართ ვილოცოთ. არხიდიაკონმაც ლაღად ყო: არა დაგადგა თავსა შენსა გვირგვინი ჰატიოსნის ცხოვრების, არა თხოვე და არცა მოგცა შენ ყოვლადვე აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდეო. მოიხადა გვირგვინი და ამ გვართ განიძარცვა ყოველივე სამღვდელთმთავრო წირვის შესამოსელი. ყოველ გახდის დროს არხიდიაკონი ბძანებისაებრ მისისა იძახოდა: არა ღირს არსო. ფერმიხდილი ჩამოვიდა ქათალიკოსი კათედრიდან, შევიდა საკურთხეველში, ემთხვია ტრაპეზს, გამოვიდა, მივიდა ხახულის ღვთის მშობლის ხატის წინ, დაიხოქა და ტირილით დაემხო. იმ დღიდან აღარც უწირავს. თავს უღირსათ ხდიდა და იყო მარად სინანულში.

(დასასრული)

947.922

n 481

ჰანო მანი შაჰნი.